

บทที่ 4

การอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน ตามทัศนะของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงสาระสำคัญ ได้แก่ สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียน ตามทัศนะของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา มี วัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1.1 เพื่อศึกษาระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียน ของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา

1.2 เพื่อเปรียบเทียบระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ซึ่งแตกต่างกันด้าน ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย ประสบการณ์ทำงาน ขนาดโรงเรียน และระดับชั้นที่สอน

1.3 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบ ประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา

2. สมมติฐาน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ ดังนี้

2.1 ครูประถมศึกษาที่มีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยต่างกัน จะมีระดับการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนแตกต่างกัน

2.2 ครูประถมศึกษาที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน จะมีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนแตกต่างกัน

2.3 ครูประถมศึกษาที่ปฏิบัติงานในขนาดโรงเรียนต่างกัน จะมีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนแตกต่างกัน

2.4 ครูประถมศึกษาที่มีระดับชั้นที่สอนต่างกัน จะมีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนแตกต่างกัน

3. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา จำนวน 340 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi - Stage Sampling) จากจำนวนประชากรทั้งหมด 2,285 คน

4. เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้

4.1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ขนาดโรงเรียน ประสบการณ์การทำงาน และระดับชั้นที่สอน

4.2 แบบสอบถามวัดคุณลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยของครูประถมศึกษาผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น = 0.87

4.3 แบบสอบถามวัดการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียน ของครูประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา จำนวน 60 ข้อ คือ

ด้านคุณธรรม	จำนวน 18 ข้อ
ด้านสามัคคีธรรม	จำนวน 18 ข้อ
ด้านปัญญาธรรม	จำนวน 14 ข้อ
ด้านระบบประชาธิปไตย	จำนวน 10 ข้อ

เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น = 0.97

4.4 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน ของครูประถมศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำหนังสือแนะนำตัวจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ถึงผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดยะลา แล้วขอหนังสือส่งจากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ถึงหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือในการแจกและเก็บแบบสอบถามจากครูประถมศึกษา โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลและกำหนดวันรับแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามถึงโรงเรียนต่าง ๆ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 340 ชุด ได้รับกลับคืนมา 340 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100.00

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาทั้งหมดมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS / PC⁺ (Statistical Package for the Social Sciences / Personal Computer Plus) วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าต่าง ๆ ดังนี้

6.1 ค่าร้อยละของข้อมูลทั่วไปของครูประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ได้แก่ ขนาดโรงเรียน ประสบการณ์ทำงาน ระดับชั้นที่สอน และคุณลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย

6.2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ด้านคาวธรรม ด้านสามัคคีธรรม ด้านปัญญาธรรม และด้านระบบประชาธิปไตย และภาพรวม เพื่อพิจารณาผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 1

6.3 เปรียบเทียบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน ตามทัศนะของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา เพื่อพิจารณาผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 ตามตัวแปร ดังนี้

6.3.1 ตัวแปร ประสบการณ์ทำงาน และขนาดโรงเรียน โดยใช้การทดสอบที (t-test)

6.3.2 ตัวแปร ระดับชั้นที่สอน และคุณลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย โดยใช้การทดสอบเอฟ (F - test) และทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe' Method)

6.4 วิเคราะห์และประมวลปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน ตามทัศนะของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา โดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละและจัดลำดับ เพื่อพิจารณาผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 3

7. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

7.1 ระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน โดยภาพรวมทุกด้านของครูประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาระดับการจัดกิจกรรมเป็นรายด้าน พบว่า ระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน ด้านคารวะธรรม ด้านสามัคคีธรรม และด้านระบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านปัญญาธรรมอยู่ในระดับปานกลาง

7.2 ครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ที่มีลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยมาก มีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยโดยภาพรวมและรายด้านมากกว่าครูประถมศึกษาที่มีลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยปานกลาง และครูประถมศึกษาที่มีลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และครูประถมศึกษาที่มีลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยปานกลางมีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยโดยภาพรวมและรายด้านมากกว่าครูประถมศึกษาที่มีลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนครูประถมศึกษาที่มีประสบการณ์ทำงาน, ขนาดโรงเรียน และระดับชั้นที่สอนต่างกัน พบว่า ระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

7.3 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำให้แก่นักเรียน ตามทัศนะของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา สรุปเป็นรายด้านได้ดังนี้

7.3.1 วิธีชีวิตประชาธิปไตย

ด้านคารวธรรม ปัญหาและอุปสรรคการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน ของครูประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ด้านคารวธรรม ที่มีความถี่สูงสุดได้แก่ นักเรียนมีความเชื่อในศาสนาอิสลาม คิดว่าการให้ว่าเป็นบาป รองลงมาคือ นักเรียนขาดการเอาใจใส่และการฝึกอย่างต่อเนื่อง และครูไม่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

ด้านสามัคคีธรรม ปัญหาและอุปสรรคการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่เรียนของครูประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ด้านสามัคคีธรรม ความถี่สูงสุดได้แก่ นักเรียนไม่เข้าใจหลักการทำงานกลุ่มที่ถูกต้อง รองลงมาคือ พื้นฐานทางด้านภาษาไม่ดีเนื่องจากเป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่นักเรียนมักใช้ภาษาถิ่นเป็นหลัก และโรงเรียนไม่ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มอย่างจริงจัง

ด้านปัญญาธรรม ปัญหาและอุปสรรคการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่เรียนของครูประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ด้านปัญญาธรรม ความถี่สูงสุดได้แก่ ขาดแหล่งความรู้ที่จะให้นักเรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง รองลงมาคือ ครูขาดการส่งเสริมและกระตุ้นให้นักเรียนแก้ปัญหาด้วยกระบวนการประชาธิปไตยและขาดการส่งเสริมและกระตุ้นให้นักเรียนติดตามข่าวและเหตุการณ์ของบ้านเมือง

7.3.2. ระบบประชาธิปไตย ปัญหาและอุปสรรคการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่เรียนของครูประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ด้านระบบประชาธิปไตย ความถี่สูงสุดได้แก่ ครูขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง รองลงมาคือ ขาดแบบอย่างที่ดี และขาดวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณเพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรม

การอภิปรายผล

ในการวิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียน ตามทัศนะของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ซึ่งศึกษา จากการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยโดยใช้กระบวนการเรียนการสอนใน ห้องเรียนและการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างทักษะในระบบประชาธิปไตยจากกิจกรรมนอกห้องเรียน โดยใช้กระบวนการกลุ่มฝึกให้นักเรียนมีพฤติกรรมวิถีชีวิตประชาธิปไตย ประกอบด้วยคุณลักษณะ ด้านคารวธรรม ด้านสามัคคีธรรม ด้านปัญญาธรรมและด้านระบบประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นผลนำไปสู่การพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา จากการ วิเคราะห์ข้อมูลและผลการทดสอบสมมติฐาน ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียน ของครู ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดเป็นนโยบายให้โรงเรียนประถมศึกษา ทุกโรงเรียนในสังกัด จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ตั้งแต่ปีการศึกษา 2528 เป็นต้นมา ครูประถมศึกษาได้จัดกิจกรรมนี้มาเป็นเวลานานถึง 11 ปี และได้ศึกษา การจัดกิจกรรมจากคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย มีการประเมิน ผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกปีการศึกษา และมีการสรุปผลการจัดกิจกรรมเพื่อนำมา แก้ไขและปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน จึงเป็นผลทำให้ครูประถมศึกษา สำนักงานการ ประถมศึกษาจังหวัดยะลา จัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัย ของสัญญา สุวรรณโพธิ์ (2538 : 108) ศึกษาการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของ ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ตามทัศนะของ ผู้บริหารโรงเรียนและครูอาจารย์ผู้เป็นหัวหน้าโครงการประชาธิปไตย พบว่า ระดับการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาระดับการจัดกิจกรรม เป็นรายด้าน มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปราย ดังนี้

1.1 ด้านคารวธรรม

จากผลการวิจัย พบว่า ระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบ ประชาธิปไตย ด้านคารวธรรมโดยภาพรวมของครูประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดยะลาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาระดับการจัดกิจกรรมแต่ละประเด็น ประเด็นที่มีระดับ

การจัดกิจกรรมระดับปานกลาง คือ การจัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้จักวิจารณ์ผู้อื่น โดยยึดหลักความยุติธรรมและมีเหตุผล และการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นทั้งทางการกระทำและทางลายลักษณ์อักษรอย่างเหมาะสม เป็นกิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดของการจัดกิจกรรมด้านคุณธรรม ซึ่งวิถีชีวิตประชาธิปไตย ด้านคุณธรรม มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมการเคารพในสถาบันพระมหากษัตริย์ เคารพซึ่งกันและกันทางกาย ทางวาจา เคารพในสิทธิความคิดเห็นของผู้อื่น และการเคารพในกฎ ระเบียบของสังคม มีเสรีภาพและใช้เสรีภาพในขอบเขตของกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี ทั้งนี้ น่าจะเนื่องจาก บรรยากาศในโรงเรียนและห้องเรียนที่มีความเป็นประชาธิปไตย ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นอยู่เสมอ ฝึกให้นักเรียนรู้จักการวิจารณ์การกระทำของเพื่อน ๆ ในชั้นเรียน สามารถอภิปรายอย่างมีเหตุผล และการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของบุคลากรภายในโรงเรียน จะเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับนักเรียนที่จะปฏิบัติตามได้ โดยธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยิง ทศน์แก้ว (2534 : 116) พบว่า กิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยที่โรงเรียนส่วนน้อยจัด คือกิจกรรมผู้รับความคิดเห็น สาเหตุอาจจะเป็นเพราะครูได้มองข้ามความสำคัญของกิจกรรมดังกล่าว เนื่องจากอาจคิดว่า เด็กวัยประถมศึกษายังไม่สามารถที่จะให้ข้อคิดเห็นใด ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ และเมื่อพิจารณาในแง่ของวัฒนธรรมไทยแล้ว จะพบว่าคนไทยโดยทั่วไปถูกสอนให้เชื่อฟังผู้ใหญ่ โดยไม่มีการโต้แย้ง การให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้ใหญ่เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ซึ่งลักษณะดังกล่าว อาจจะเป็นสาเหตุให้ครูส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นทั้งทางการกระทำและทางลายลักษณ์อักษรในระดับปานกลาง

1.2 ด้านสามัคคีธรรม

จากผลการวิจัย พบว่า ระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนของครูประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ด้านสามัคคีธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาระดับการจัดกิจกรรมแต่ละประเด็น ประเด็นที่อยู่ในระดับปานกลางและมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกันจัดทำวารสารประจำห้องเรียนหรือวารสารภายในโรงเรียน ซึ่งวิถีชีวิตประชาธิปไตย ด้านสามัคคีธรรม มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรม การถือประโยชน์ของส่วนรวมหรือหมู่คณะ ร่วมมือในการทำงาน มีการวางแผนร่วมกัน คิดร่วมกัน และทำร่วมกัน มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในกลุ่ม เป็นพฤติกรรมที่ควรได้รับการส่งเสริมการใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดกิจกรรม เช่น กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งพิมพ์ กิจกรรมอาหารกลางวัน กิจกรรมทำความสะอาดสถานที่ และกิจกรรมตรวจสุขภาพ จากผลการวิจัยมีกิจกรรมหลายกิจกรรมที่มีระดับการจัดกิจกรรมในระดับปานกลาง อาจมีสาเหตุจากครูไม่ส่งเสริมการใช้กระบวนการกลุ่มอย่างถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาและ

อุปสรรคการจัดกิจกรรมด้านสามัคคีธรรมที่ผู้วิจัยได้ประมวลจากครูประถมศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ปัญหาสูงสุดได้แก่ การไม่เข้าใจหลักการทำงานกลุ่มที่ถูกต้อง และโรงเรียนไม่ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มอย่างจริงจัง คิดเป็นร้อยละ 83.87 และ 62.37 ตามลำดับ เมื่อเป็นเช่นนี้ ควรจะส่งเสริมการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์ เพราะเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญ เป็นสื่อสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง เป็นการเผยแพร่ผลงานนักเรียนออกสู่ชุมชน และก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตัวเองและผู้ปกครองเกิดความภาคภูมิใจในความสามารถของนักเรียน นักเรียนได้แสดงออกทางด้านความคิดเห็นอย่างถูกต้อง การฝึกการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี โรงเรียนควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์ ตามสภาพของโรงเรียนไม่ควรหวังผลเลิศเลอในเรื่องของผลงาน ไม่มีเครื่องพิมพ์ดีดก็สามารถส่งเสริมให้นักเรียนเขียนด้วยลายมือของตนเองได้ สิ่งที่ต้องเน้นคือกระบวนการทำงานร่วมกันในกลุ่มและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชอุ่ม อ่ำรุ่ง (2534 : 83) พบว่า การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์ เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนส่วนน้อยจัด สาเหตุอาจเนื่องมาจาก โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ขาดความพร้อมในด้านอุปกรณ์ในการทำงาน เช่น เครื่องพิมพ์ดีด เครื่องโรเนียว พร้อมทั้งครูอาจารย์ที่มีความสามารถร่วมดำเนินการกับนักเรียน และอาจจะเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้งบประมาณในการจัดทำ

1.3 ด้านปัญญาธรรม

จากผลการวิจัย พบว่า ระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน ด้านปัญญาธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณา ระดับการจัดกิจกรรมแต่ละประเด็น มีประเด็นที่อยู่ในระดับปานกลางและมีค่าเฉลี่ยต่ำ คือ จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนฟังการถ่ายทอดเสียงภาคข่าว หรือในวันที่มีการถ่ายทอดเสียงการอภิปรายของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในรัฐสภาให้นักเรียนฟังและจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษาปัญหาและหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและหมู่คณะ ซึ่งวิถีชีวิตประชาธิปไตยด้านปัญญาธรรม มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรม การรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การยอมรับฟังและปฏิบัติตามมติของเสียงส่วนมากในที่ประชุม การใช้ปัญญา ใช้เหตุผลและความถูกต้องในการตัดสินใจปัญหาทั้งปวง ทุกคนต้องร่วมกันคิดและช่วยกันตัดสินใจ โดยใช้เหตุผล ซึ่งโรงเรียนประถมศึกษาสามารถจัดกิจกรรมทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนฝึกพฤติกรรมดังกล่าวได้หลายกิจกรรม เช่น กิจกรรมห้องสมุด กิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน กิจกรรมปรับปรุงห้องเรียน ฯลฯ จากการวิจัยของ ปรีดา รุ่งโรจน์ (2533 : 252) พบว่า กิจกรรมห้องสมุด เป็น

กิจกรรมที่ฝึกให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตย ด้านปัญญาธรรมได้ดีที่สุดกิจกรรมหนึ่ง และเป็นที่น่าสนใจว่า กิจกรรมที่มีอบหมายให้นักเรียนได้ดำเนินการส่วนใหญ่คือให้นักเรียนรักษาความสะอาดห้องสมุดมากกว่าการบริการหนังสือห้องสมุด ซึ่งผิดวัตถุประสงค์การจัดห้องสมุดเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนของนักเรียนและครู ให้บริการนักเรียนมีโอกาสแสวงหาความรู้ได้อย่างอิสระ ให้ค้นคว้าด้วยตนเองและให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รู้จักการอ่าน การคิด และการตัดสินใจ ซึ่งมีความสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 97) กล่าวว่า ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีคณะกรรมการและคณะทำงาน นอกจากนั้นให้นักเรียนทำกิจกรรมอื่นที่สืบเนื่องจากกิจกรรมห้องสมุด เช่น กิจกรรมช่วยสอน หนังสือห้องสมุด กิจกรรมบริการความรู้ เป็นต้น นอกจากนั้น รุ่ง พูลสวัสดิ์ (2530 : 5) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการใช้ห้องสมุดไว้ว่า ห้องสมุดเป็นหัวใจของการเรียนรู้ เป็นแหล่งการแสวงหาความรู้สำหรับครูและนักเรียน การเรียนรู้ในห้องเรียนแต่เพียงอย่างเดียวก็ยังมีอาจจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้แตกฉานได้อย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ด้านวิชาการ จะเห็นได้ว่า การจัดกิจกรรมการใช้ห้องสมุดเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมประชาธิปไตยด้านปัญญาธรรมได้ดีที่สุด กิจกรรมหนึ่งที่โรงเรียนประถมศึกษาทุกแห่งสามารถจัดได้ตามสภาพของโรงเรียน อันจะเป็นการส่งเสริมการพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยด้านปัญญาธรรมให้แก่ นักเรียน

1.4 ด้านระบบประชาธิปไตย

จากผลการวิจัย พบว่า ระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนของครูประถมศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ด้านระบบประชาธิปไตย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาระดับการจัดกิจกรรมเป็นรายประเด็น กิจกรรมกระตุ้นและเป็นที่ปรึกษาแก่นักเรียนในการกำหนดและควบคุมนโยบาย มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดและอยู่ในระดับปานกลาง กิจกรรมที่สามารถส่งเสริมระบบประชาธิปไตยได้ดีที่สุดคือ กิจกรรมคณะกรรมการนักเรียน ซึ่งเป็นการฝึกนักเรียนทั้งวิถีชีวิตประชาธิปไตยด้านคารวะธรรม สำนึกศีลธรรม ปัญญาธรรม และระบบประชาธิปไตยได้อย่างแท้จริง ซึ่งกิจกรรมคณะกรรมการนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ฝึกให้นักเรียนมีการพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย เป็นทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดีได้กิจกรรมหนึ่ง นักเรียนที่ได้รับการฝึกความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ย่อมเป็นผลดีต่อนักเรียนที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่เป็นกำลังสำคัญของชาติ บ้านเมือง นักเรียนเข้าใจและสามารถเรียนรู้ระบบประชาธิปไตยอย่างถูกต้องจากโรงเรียน และยังเป็น การวางรากฐานที่ดีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศ จากผลการวิจัยของ ยิ่ง ทัศนแก้ว (2534 : 111) พบว่า กิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยที่โรงเรียนส่วนมากจัดคือ

กิจกรรมคณะกรรมการนักเรียน สาเหตุที่มีการจัดมากอาจจะเป็นเพราะว่า กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้มีการส่งเสริมให้จัดอย่างจริงจัง นอกจากนั้น กิจกรรมดังกล่าวยังสอดคล้องกับรูปแบบการปกครองของประเทศ เป็นแบบจำลองของการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศ ครูประถมศึกษาจึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อการวางรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องระบบประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง การพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนประถมศึกษาเป็นวิธีการหนึ่งที่สำคัญและสอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน โดยจัดกิจกรรมพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนตามคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งเป็นนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ , 2536 : คำนำ) ครูประถมศึกษาจะต้องศึกษากิจการจัดกิจกรรมตามคู่มือครูให้เข้าใจอย่างจริงจัง ทั้งนี้ถ้าครูสามารถปลูกฝังความรู้เรื่องวิถีชีวิตประชาธิปไตย ด้านค่านิยม สำนึกศีลธรรมและปัญญาธรรม และระบบประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาได้อย่างทั่วถึง และเน้นการใช้กระบวนการกลุ่มสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอนแล้ว จะทำให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรง เข้าใจหลักการและมีแนวคิดที่ถูกต้อง ทำให้มีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยสูงขึ้น เมื่อมาทำงานร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำหรือผู้ตามก็จะรู้บทบาทและหน้าที่ของตนเองในการทำงานให้สำเร็จ ไม่มุ่งเอาเฉพาะความคิดของตนเอง ร่วมกันแสดงความคิดเห็น แล้วใช้มติกลุ่มยอมรับซึ่งกันและกัน ทำให้งานบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน จึงเป็นวิธีการจัดการศึกษาที่เอื้อหรือส่งผลต่อการพัฒนาชนบท ด้วยการให้นักเรียนฝึกปฏิบัติจากกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรนอกห้องเรียน เป็นการพัฒนานักเรียนซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์อันมีค่ายิ่งและจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ และนักเรียนยังสามารถเป็นสื่อระหว่างโรงเรียนกับบ้าน ช่วยให้ผู้คนในครอบครัว รวมทั้งคนในชุมชนฝึกความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยจากนักเรียนได้ด้วย ดังนั้น โรงเรียนประถมศึกษาจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยกระบวนการกลุ่ม ครูจะต้องมีความรู้และจัดกิจกรรมด้วยกระบวนการกลุ่มอย่างถูกต้อง การพัฒนานักเรียนให้เป็นคนที่มีคุณภาพ ก็จะเป็นผลต่อการพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

2. ผลการเปรียบเทียบระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดยะลา ที่มีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยต่างกัน ปรากฏว่า ระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย แตกต่างกันในทั้งด้านคุณธรรม ด้านสามัคคีธรรม ด้านปัญญาธรรม และด้านระบบประชาธิปไตย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อ 1 ที่ว่า ครูประถมศึกษาที่มีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยต่างกัน จะมีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนแตกต่างกัน ซึ่งครูประถมศึกษาที่มีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยมาก มีระดับการจัดกิจกรรมโดยภาพรวมและรายด้านมากกว่าครูประถมศึกษาที่มีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยปานกลางและครูประถมศึกษาที่มีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยปานกลาง มีระดับการจัดกิจกรรมโดยภาพรวมและรายด้านมากกว่าครูประถมศึกษาที่มีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยน้อย จะเห็นได้ว่าครูประศึกษานอกจากจะต้องมีคุณลักษณะต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการเป็นครูแล้ว ครูประถมศึกษาจะต้องฝึกและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้เป็นผู้ที่มีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยมาก ซึ่งมีผลต่อการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนประถมศึกษา ดังที่ พระราชวรมณี (2527 : 61-62) กล่าวว่า ครูจะต้องมุ่งมั่นประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และสอดคล้องกับความคิดเห็นของพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2526 : 88-89) ที่กล่าวว่า ครูมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ให้แก่เด็กทั้งโดยตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ ทิศนา แชนมณี (2536 : 59 - 62) ได้กล่าวว่า คุณสมบัติบางประการที่จำเป็นสำหรับครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยคือ มีความเป็นนักประชาธิปไตย

ดังนั้น คุณลักษณะด้านความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยของครู เป็นสิ่งสำคัญที่เป็นทั้งแบบอย่างที่ดีและแสดงให้เห็นถึงการมีความรู้ มีประสบการณ์ของครูต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยที่ครูจะต้องส่งเสริม ปลุกฝังให้นักเรียนมีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงและสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการพัฒนาคนอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนต่อไป

3. ผลการเปรียบเทียบระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนของครูประถมศึกษาที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน ปรากฏว่า ครูประถมศึกษาที่มีประสบการณ์ทำงานต่ำกว่า 10 ปี และ 10 ปีขึ้นไป มีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็น

ผู้นำแบบประชาธิปไตย ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อ 2 ที่ว่า ครูประถมศึกษา ที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน จะมีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจจะเป็นผลจากการศึกษาคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดส่งให้โรงเรียนในสังกัดทุกโรงเรียนใช้เป็นคู่มือและเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2528 เป็นต้นมา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536 : คำนำ) และผู้บริหารโรงเรียนได้วางนโยบายการจัดกิจกรรมพัฒนาประชาธิปไตยภายในโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ดังนั้น ครูประถมศึกษาที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน หรืออาจเป็นครูเก่าหรือครูใหม่ก็ตาม แต่มีโอกาสดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาประชาธิปไตยจากคู่มือการจัดกิจกรรม จึงสามารถจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยได้ไม่แตกต่างกัน ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา ตัวแปรประสบการณ์ทำงาน จึงไม่มีผลต่อการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน

4. ผลการเปรียบเทียบระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนของครูประถมศึกษาที่ปฏิบัติงานในขนาดโรงเรียนที่แตกต่างกัน ผลปรากฏว่า ครูประถมศึกษาที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่ห้องเรียนต่ำกว่า 12 ห้องเรียน และมี 12 ห้องเรียนขึ้นไป มีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อ 3 ที่ว่า ครูประถมศึกษาที่ปฏิบัติงานในขนาดโรงเรียนต่างกัน จะมีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนแตกต่างกัน ทั้งนี้หากว่าผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาทุกขนาดโรงเรียน ปฏิบัติตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง พร้อมทั้งการนิเทศและติดตามผลของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอและจังหวัด ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปรีดา รุ่งโรจน์ (2533 : 257-261) พบว่า ครูอาจารย์ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดต่างกัน มีทัศนคติต่อการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยของของผู้บริหารโรงเรียน โดยส่วนรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และผลการวิจัยของ อาลัย หงษ์ทอง (2535 : 123-127) พบว่า ความคิดเห็นของครูผู้สอนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดต่างกัน เกี่ยวกับการประเมินโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวมและ

รายด้านไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สัจญญา สุวรรณโพธิ์ (2538 : 119-120) พบว่า การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของ ครูอาจารย์ผู้เป็นหัวหน้าโครงการประชาธิปไตย ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่ำกว่า 12 ห้องเรียน และตั้งแต่ 12 ห้องเรียนขึ้นไปโดยส่วนรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

ดังนั้น ครูประถมศึกษาที่ปฏิบัติงานในขนาดโรงเรียนต่างกัน ได้มีการศึกษาและทำความเข้าใจขั้นตอนการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ตามคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้จัดทำให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียนในสังกัด จะสามารถจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตัวแปรขนาดโรงเรียน จึงไม่มีผลต่อการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน

5. ผลการเปรียบเทียบระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนของครูประถมศึกษา ที่มีระดับชั้นที่สอนต่างกัน ผลปรากฏว่า ครูประถมศึกษาที่สอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ,3-4 และ 5-6 มีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานข้อ 4 ที่ว่า ครูประถมศึกษาที่มีระดับชั้นที่สอนต่างกัน จะมีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่เรียนแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารโรงเรียนได้วางนโยบาย และกำหนดเป้าหมายในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนให้ครูประถมศึกษาปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน ประกอบกับการศึกษาคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดส่งให้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536 : คำนำ)

ดังนั้น การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่เรียนของครูประถมศึกษาที่สอนทุกระดับชั้นจะมีระดับการจัดกิจกรรมไม่แตกต่างกัน แต่อาจจะแตกต่างกันตามรูปแบบการจัดกิจกรรม ซึ่งเป็นไปตามที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดการประเมินพฤติกรรมวิถีชีวิตประชาธิปไตยไว้ในคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536 : 60-69) จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมซึ่งบ่งของพฤติกรรมแต่ละด้านจะเหมือนกันทุกระดับชั้น

เพียงแค่เพิ่มกิจกรรมมากขึ้นตามระดับชั้น ซึ่งครูประถมศึกษาจะต้องศึกษาพฤติกรรมซึ่งบ่งชี้ชีวิตประชาธิปไตยในแต่ละด้านให้เข้าใจอย่างแท้จริงก็จะสามารถจัดกิจกรรมให้นักเรียนสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้ ตัวแปรระดับชั้นที่สอน จึงไม่มีผลต่อการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน ตามทัศนะของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 2 ลักษณะ คือ ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้กับข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1.1 จากผลการวิจัย พบว่า ระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่เรียนด้านคารวธรรม ด้านสามัคคีธรรม และด้านระบบประชาธิปไตยของครูประถมศึกษาจังหวัดยะลาอยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และควรจะได้รับ การส่งเสริมต่อเนื่องไปให้อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนระดับการจัดกิจกรรมด้านปัญญาธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ฉะนั้นควรปรับปรุงการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่เรียนในโรงเรียนประถมศึกษา โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1.1 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ควรส่งเสริมและกระตุ้นให้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดจัดหาแหล่งความรู้ที่จะให้นักเรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง และจัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาให้ครูใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่เรียนได้อย่างถูกต้องและเป็นแนวเดียวกัน ให้เพียงพอกับจำนวนครูในแต่ละโรงเรียน

1.1.2 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ควรสนับสนุน นิเทศและติดตามประเมินผลโครงการพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาอันเป็นผลต่อการพัฒนานักเรียนให้มีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

1.1.3 ผู้บริหารโรงเรียนควรกำหนดเป้าหมาย แนวทางและวิธีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย โดยเน้นการใช้กระบวนการกลุ่มในการเรียนการสอนทุกกลุ่ม

ประสบการณ์อย่างถูกต้อง เพื่อให้ครูสามารถจัดกิจกรรมเป็นแนวเดียวกันให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนานักเรียนให้มีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญในการพัฒนาครอบครัวและพัฒนาชุมชน

1.1.4 ผู้บริหารโรงเรียนควรติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยทุกปีการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมมา ร่วมกันแก้ไขปัญหา และเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.1.5 ครูประถมศึกษา ควรศึกษาคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาให้เข้าใจและมีความมุ่งมั่นต่อการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน โดยเน้นการใช้กระบวนการกลุ่ม

1.2 จากผลการวิจัย พบว่า ประสบการณ์ทำงาน, ขนาดโรงเรียน และระดับชั้นที่สอนของ ครูประถมศึกษาต่างกัน ไม่มีผลต่อการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้ แก่นักเรียน ส่วนคุณลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยของครูประถมศึกษามีผลต่อการจัด กิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียน ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

1.2.1 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ควรกำหนดเป็นนโยบาย และ ส่งเสริมให้ครูประถมศึกษาทุกคนได้เข้ารับการอบรมและฝึกตนให้มีความเป็นผู้นำแบบ ประชาธิปไตย

1.2.2 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ควรส่งเสริมและกระตุ้นให้โรงเรียนประถมศึกษา ทุกโรงเรียนจัดทำโครงการพัฒนาบุคลากรฝึกการเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยของครูประถมศึกษา

1.2.3 ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการเป็นผู้นำแบบ ประชาธิปไตย และจัดบรรยากาศภายในโรงเรียนให้เป็นประชาธิปไตยเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีของ ครูและนักเรียน

1.3 จากผลการประมวลปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบ ประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนของครูประถมศึกษา มีประเด็นที่น่าสนใจและควรนำมาแก้ไขปัญหา โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.3.1 นักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม มีความเชื่อว่า การไหว้หรือการทำความเคารพ สถาบันชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นบาป ผู้บริหารโรงเรียนควรเชิญผู้มีความรู้ในเรื่อง ศาสนาอิสลามอย่างถูกต้อง ให้คำแนะนำการทำเคารพที่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม

1.3.2 ผู้บริหารโรงเรียนควรส่งเสริมหรือให้ครูเข้ารับการอบรมการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มอย่างถูกต้อง

1.3.3 ผู้บริหารโรงเรียนควรกระตุ้นครูประถมศึกษาให้มีความมุ่งมั่นและจริงจังต่อการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน

1.3.4 บุคลากรในโรงเรียนควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนในด้านคารวธรรม สำนึกศีลธรรม ปัญญาธรรม และมีความเป็นนักประชาธิปไตย

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนตามทัศนะของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอื่น ๆ หรือในภาคใต้ตามตัวแปรอื่น เช่น การเข้ารับการอบรม ความพึงพอใจในการจัดกิจกรรม

2.2 ควรศึกษาในเรื่องของปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยของครูประถมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.3 ควรทำการวิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา หรือระดับอื่น ๆ ที่สูงขึ้น

2.4 ควรศึกษาการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน ในสถาบันการศึกษาระดับอื่นบ้าง เช่น โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย

2.5 การศึกษาการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน ควรใช้แบบสัมภาษณ์เพิ่มเติม และควรเก็บข้อมูลด้วยตนเองเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น